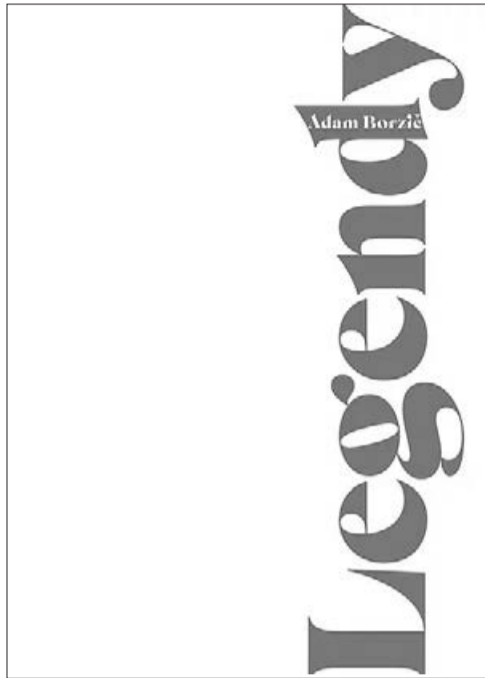

POSTPANDEMICKÉ CONFITEOR

Adam Borzič: Legendy
Nakladatelství Viriditas,
Stříbrná Skalice 2021, 102 s.

Jan M. Heller

Nová sbírka Adama Borziče s názvem *Legendy* zaujme při prvním čtení zvláštní mírou subjektivitu. Ta je ovšem zvláštní vzhledem k očekávanému čtenářskému předporozumění. Vztah subjektu a světa je tématem celého Borzičova tvůrčího života, jeho poezie je známa svými kosmologickými aspiracemi, asociativní rozbihavostí, bohatou metaforikou a obecně všeobjímajícím postojem ke světu. V tomto způsobu čtení utvrdí nejen

anotace na webu Nakladatelství Viriditas, v níž se mluví o návaznosti na *Orfické linie* ve zkoumání „mytického podloží všednosti“, ale nakonec také sám autor (nebo spíš redaktorka a autorka koncepce sbírky, básnířka a překladatelka Zofia Bałdyga), když v úvodu došlo k zařazení básně s výmluvným názvem „Otevřený prostor“.

Jenže při četbě začne být brzy jasné, že od *Orfických linií* udělal básník další krok směrem, který trochu naznačila už předchozí sbírka *Šišky za úsvitu se lživě smějí*. Otevřený prostor má svůj pandán v prostoru silně omezeném: Omezení představuje tělesnost subjektu a perspektiva, kterou mu umožňuje. Lidské měřítko vnímání se až bolestně zadírá do vjemů z procházek („Bohnická toulka: Duše a sucho“) a v podobných, zcela konkrétních, osobně prožitých situacích.

Ty navíc mají, podobně jako u předchozí Borzičovy sbírky, neskryvané klíčový charakter; básník své nejbližší a přátele vyvolává jmény a zaznamenává společně zažité události, které pro čtenáře nemusí mít vůbec žádný význam (cesta vlakem z festivalu v Aleksandrowie Kujawském v básni „Z Polska zevního do vnitřní Číny: Příběh jednoho uzdravování“ a další). Takto se *jedinečnost* (příběh „jednoho“ uzdravování!) prolíná s básnickým monologem, zprostředkovávajícím onu zmíněnou bohatou metaforiku, která si v této sbírce bere inspiraci v říších domestikovaných, exotických, pohádkových, přírodních a neví, jakých ještě jiných; hodně se odkazuje na duchovní moudrost Východu, která s sebou přináší představy zasněžených vysokých hor, jarních květů a tajemných bytostí s fantastickými těly. Úplně stejně to však probíhá na rovině jazyka; tuto obraznost autor až bezohledně prolíná s nebásnickými, deníkovými, prostě sdělovacími pasážemi s enjambementy a verši rozbitými tak, že

se text blíží próze. Výsledkem je prorůstání obou rovin na způsob tkáně či jakési splecovité horniny.

Co to znamená? Může být klíčem datace vzniku textů ve sbírce obsažených – doba koronavirové pandemie, která lidem mimo prostor domova doslova zakryla tváře a setkávání jim buď zakázala, nebo je vytlačila do sféry on-line? Mohly tyto nepřírodní podmínky vést ke zvýšené citlivosti pro detail, ostřejšímu vnímání vlastního já, hlubšímu prožívání vztahů s milovanými osobami i duchovního rozměru života? Neboť tyto čtyři věci jsou tím, co tvoří hlavní tematickou náplň sbírky. „Už od Berlína chceš napsat báseň tak prostou, / že opakuješ snad posté slova jako všednost, přítomnost, rybíz,“ píše se v úvodní básni „Nejen o přítomnosti“. Básník chce napsat prostou báseň, ale pořád mu z toho vychází neklidná, znepokojující procesualnost; lyrický mluvčí je často v pohybu, na cestách imaginárních i skutečných, rozmlouvá s dávnými mrtvými (pohříchů i čerstvých mrtvými – najdeme tu třeba básnický nekrolog za Stanislavem Dvorským) tvůrci, kteří mu byli inspirací, a dokonce i po příchodu domů nejde odpočívat, ale raději popadne koště a začne zametat („42. brána ke slunci, měsíci a dechu“, opatřená dedikací „sobě k narozeninám“). Těžko říct, zda je to interpretace správná, ale dozajista je oprávněná – právě proto, že je tento Borzičův básnický svět velmi výrazně indexický. A také proto, že odkazy na pandemii jsou v textu přítomné explicitně.

Klíčem ke čtení sbírky se však každopádně zdá být subjektivita. Nejde však o introspektivní nímání se ve vlastní, singularní psychické sféře, a pokud ano, pak není samoúčelné; jestliže u *Šišek* byla výrazná singularita lyrického mluvčího ve vztahu ke světu, zde jako by se lyrický subjekt postupně

štěpil na více různých vrstev já. Už zmíněná báseň k narozeninám takových faset představuje řadu; jiné já se nabízí v civilně, prozaicky, ztišeně skicovaném autoterapeutickém autoportrétu „Zlá krev“ nebo v neuvěřitelně jímavé básni o rozchodu s názvem „Rudá láska v zrcadle času“, whitmanovsky „spontánně skládané“ a zakončené drásavě dvojsmyslným „Dobrou noc, láska“. A mnoho dalších a dalších poloh, včetně těch reflexivně autorských, Borzičovo já je vždy přiznané, někdy však i doslovně píšící já. Nejde tu tedy ani o hledání vnitřních rozporů, o tragického „druhého v sobě“; na to je Borzičovo holistické, barokní mystikou inspirované pojetí lásky v jeho světě příliš dobře zakořeněné (a pokud to není jasné, dodávám: našťastí).

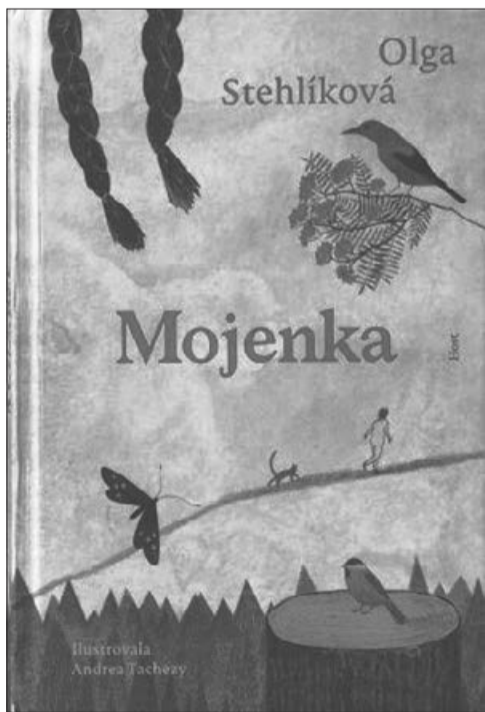
Zbývá si odpovědět na otázku, proč se to celé jmenuje *Legendy*. Vzhledem ke zmíněnému by se snad spíš hodilo „konfese“; vyznavačská poloha lyrického subjektu zde převládá v mnoha podobách, vyznání víry ve vpsledku dobré uspořádání vesmíru, vyznání lásky milovaným osobám, vyznání inspiračním zdrojem, ale i básnické vyznání z touhy po vyslovení Slova, „jež by v sobě neslo Slovo“ („Barokní touha“)... Zdá se, že polarita mezi názvem sbírky a její materií je zde interpretačně nejotevřenější: Stěží jde autorovi o ten jeden text, který by mohl být aluzí na nějaký starý, nejspíš orientální mýtus („Šavari: Příběh jednoho z 84 mahasiddhů“) – oč tedy pak? O důležitost počátků a konců? O posvátnost textu? O sebevykládající moc slova?

Možná že odpověď je obsažena v další sbírce – té, která zatím čeká na napsání. ■

ODCHÁZENÍ LESEM BARVY MECHOVÉ

Olga Stehlíková: Mojenka
Host, Brno 2022, 194 s.

Petra Schwarzová Žalmanová

Mojenka. Nakladatelství Host, které knihu produkovalo, ji řadí mezi tituly pro děti a mládež. U nás v knihkupectví ale byla sverpě zařazena mezi knihy pro dospělé. Pro koho tedy je? Z mého pohledu rozhodně pro děti i dospělé, jen je potřeba dobře zvážit, komu a v jaké životní fázi knihu nabídneme. Je drobná, působí pevně, ale desky jsou sympaticky lehce pružné. Graficky krásná, oceňuji i detail číslování stránek. Vhodnější ilustrátorku, než je Andrea Tachezy, si nedokážu představit – i ona zde stojí jednu výtvarnou pohodu ve světě dětí a druhou ve světě dospělých. Její koláže se zdánlivě izolovanými obrazy jako by odrážely bolavou roztržitostí myslí hlavní hrdinky, ukazují zahlcenou duši, v níž se vedle sebe mačkají srncí parůžky, lipové pařezy, uvězněné lasice a referát o rakovi.

První podzim. Druhý podzim. Třetí podzim. Jaro a podzim jsou dvě roční období,

v nichž cítíme sounáležitost s přírodou mnohem intenzivněji než v létě a v zimě. Snad je to pro to světlo – na jaře lačně toužíme po slunečních paprscích, obracíme zimou vyčerpané tváře ke slunci. Na podzim jsou barvy syté, až znaveně plné, slunce klonící se k západu přináší nezaměnitelnou, měkkou a hutnou záři starého zlata. Jaro je radost a zrození. Podzim je klidná kontemplace, rozloučení. Dvě silná období se střídají s nevýraznou stafáží ubíjejícího léta a ospalé zimy. Pořád dokola. Koloběh nikdy nekončí. Jen my z něj jednou musíme vystoupit.

Niterně bolestný příběh loučení se mísí s příběhem o rozpuku. Z odcházení se rodí příchod. Ze starého pařezu vyrůstá semenáček. Mateřský strom žije svého potomka, který by jinak mohl ve stínu zájit. Žije jej i přesto, že sám byl stát. Co jedna začala, v tom druhá pokračuje. Šuplík plný lesních pokladů. „A pak si vezmi i všechno ostatní, co v šuplíku najdeš.“

Tolik emocí a tolik obrazů dokáže do tak kompaktního balíčku nacpat jen básnická duše. Je to elegie skrytá za přírodovědnými závoji. Názvosloví vnašející do našich představ zvířata a rostliny je pečlivě voleno tak, aby zaujalo běžného čtenáře, zoologa, botanika či myslivce, ale i lingvistu (řimbaba chocholičnatá, krasatka přeslenitá, kotrč kadeřavý, paličák & knoflíkáč). Lyrická zvukomalebnost a bohatá vynalézavost je tu a tam prošpikovaná přesmyčkou nebo novotvarem, mnoho z nich zrcadlených v Magdalenčiných úvahách o odborné terminologii (*vosojed*) nebo v touze pojmenovat nepojmenované (králíci *Nijakové*), mnoho je skrytých v drobných „fórcích“ kulatého, humanitně orientovaného táty (dělat *podsvinčík*). Tátův jazykový humor je ostatně cestou, jak přežít to teskné období, často jedinou možnou („U potůčku Klučku, dám si pytel bůčku, je v něm hodně tůůůčku!“).

Dvě roviny příběhu se zcela harmonicky a přirozeně proplétají, navazují a souzní. Majdiny rozhovory s mámou a Majdin běžný život, kterým jako by se chtěla rozptýlit, ale který zároveň žije pro mámu. Všechno, nad čím Majdalena přemýšlí, je s mámou a jejím světem spojeno a propojeno, matčina reflexe běží na pozadí všeho, co dívka dělá. Jsou propleteny jako vlákna mycelia.

Magdalena potřebuje konat, nesedět s rukama v koutě. Chce zachraňovat. A když

nemůže zachránit mámu, snaží se o záchranu v záchranné stanici. To, že jde o pokus lichý, zbrklý a nesprávný, jí záhy dochází... Její odvážný, ale zoufalý čin je jen odrazem bezmoci, již je zmítaná. Když ale máma nevědomky (?) ten bláznivý pokus o osvobození podpoří, přetavuje se bezmoc a pocit provinění v důležitou posilující injekci sebevědomí.

Souznění s přírodou a matčiny poslední pobídky poznat a pochopit to nejdůležitější, co chce, co stihne předat, jsou tím nejláskevplnějším loučením, jaké si dovedeme představit. Chřadnoucí, bolestně smířená, ale stále pevná ve svých postojích, s neměnným názorem na to, jak dceru vychovávat, co jí ze svého světónázoru předat. I svou nemoc jí vysvětluje pomocí až akademických metafor, které sice milosrdně zmírní dopad, ale jsou nezaměnitelně přesné: „Pamatuješ, jak jsem ti vyprávěla o hálkách? O těch výrůstcích na stromech? nadechne se zdoluhavě a začíná hodně pomalu a opatrně. ‚Jo, jsou v nich larvy různých hmyzů. Nebo roztoči,‘ přikývnu, že jako říkala. ‚Jo. A taky existuje taková stromová nemoc, můžou ji mít všechny dřeviny. Rostou jim z kůry takové nádory. Ty nádory mají i svá jména, třeba kap nebo suvel.‘ ‚To zní spíš jako nějaký čarodějný zaříkadla.‘ ‚Zní. Některé brýzy, olše a duby jsou právě takhle nemocné. I třeba ořešák. No, a já jsem taky takhle nemocná.‘ ‚Rostou ti někde nějaký hmusný háčky, nebo co?‘ ‚Dá se to tak říct. Jedna háčka mi v těle vyrostla a teď mi ji odstranili tady v nemocnici.‘“

Přestože otec tíhne k bezpečnějšímu životu („No co, vždyť ty taky víš, že v lese se nemůže nic stát. Úplně stejnejsma slova jako máma to říkáš. Táta o tom ale neví, protože ten by s tímhle tvrzením určitě nesouhlasil. Ten říká, že nejbezpečnější je to doma u knížky a u kamen, který ale nemáme.“), matka pobízí k poznání, důvěřuje dceři, ví, že se sama v lese neztratí, že ji setkání s divočáky, jichž se k smrti bojí, jen utuží a obrní. Obrní pro to, co má nevyhnutelně přijít.

Majda chápe, co se blíží, ale vědomě to odmítá, nechce se hrabat v máminých sbírkách, nechce se loučit. Podvědomě přijetí toho, o co ji matka žádá, tedy o schopnost přežít, adaptovat se na novou situaci a s pomocí přátel prosperovat, jí však dovoluje, aby navázala nové vztahy, aby přijala novou pomoc, tak jako mladý strom přijímá pomoc z koře-

nových systémů matky, otce, babičky, z podhoubí a symbiózy s jinými živými organismy.

Do jejího života přichází „Maňas“, introvertní učitelka přírodopisu, s níž Majda na počátku příběhu bojuje, ale v níž později nachází přítelkyni a jejíž kabinet se stává pro Aspergerovým syndromem šmrncnutou Majdu přístavem a oázou v hučící a hlučící škole. A potom Dáša a David, kteří pokračují v matčině průvodcovství – jsou to oni, s nimiž Majdalena pokračuje v objevování přírody, sice trochu jinak, než jak to dělala s mámou, ale se stejným zápallem a láskou. Jinak. Protože jako máma to neumí nikdo, nikdo mámu nemůže nahradit, ale pomoci desetileté Majdě při hledání vlastní cesty může.

I přes tu všechnu tíhu nesmírně bolestné ztráty matky, dcery, ženy, je to příběh krásný, plný naděje a lásky. Funkční podpůrné mechanismy v rodině i mimo ni (škola, Cesta domů) pomáhají všem trpícím v nelehkých okamžicích jako vyvážený ekosystém... Bez nich by byl život jako smrkový les napadený kůrovcem. Životem Magdalenčiny rodiny se proplétá jazykový i situační humor (myslivce přinášející stanové kolíky zabalené do pornočasopisu; obloukem čurající opičák Doris), který je pro čtenáře ulehčením a odlehčením.

Mojenka je z mého pohledu nejlepší kniha, kterou Olga Stehlíková dosud pro děti napsala. Nejde o téma, byť je samo o sobě nosné. Ale o cit a hlubokou emoci, o promyšlenou propracovanost, o lehkost plynutí jazyka, o záměrné a velmi dobře funkční střídání spisovné a obecné češtiny, o koření jazykových ozdob, jimiž text nepřetéká (a proto si je můžeme rádně užít). A v neposlední řadě o ten skvěle zvolený šťavnatý přírodopisný kontext, který *Mojence* pomáhá stát se svěbytným literárním skvostem, ne jen další dětskou knihou o smrti. ■